

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
EBEDİYETE İNTİKALİNİN 72. YILDÖNÜMÜ MÜNASEBETİYLE
ATATÜRK'Ü ANMA TÖRENİ
Millî Kütüphane Konferans Salonu
Ankara, 10 Kasım 2010
Prof. Dr. Bahaeddin YEDİYILDIZ'ın Konuşması

Sayın Cumhurbaşkanım,
Değerli Konuklar,

Ebediyete intikalinin 72. Yıldönümünde, Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü, rahmet ve şükranla anıyor, manevî huzurunda saygı ile eğiliyorum.

Atatürk'ü anarken, onun adını taşıyan *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu* olarak, ona karşı şükran duygularımızı ifade etmenin en akılcı ve güzel yönteminin, onu ve eserini doğru olarak anlamak ve onun işaret ettiği hedeflere ulaşmak için yorulmak bilmeksizin çalışmak olduğunun bilinci içindeyiz.

Atatürk'ü,
-Gerçeği olduğu gibi kabul eden ve ona saygı duyan,
-Aklın ve bilimin rehberliğini kabul eden,
-Kayıtsız şartsız bağımsızlıktan yana olan bir kişilik olarak tanımlayabiliriz¹

Atatürk'ü anarken bugün kısaca onun bilim ve üniversite konusundaki düşünce ve davranışlarını hatırlamamızın yararlı olacağını düşünüyorum. Özellikle, Kurumumuzun nüvesini teş-

kil eden Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'nun kuruluş sürecini; Atatürk'ün bu kurumların akademi olması için nasıl çalıştığını ve bu amaçla bilim adamı yetiştirmek üzere Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ni nasıl kurduğunu ve oradan ne tür dersler çıkarmamız gerektiğini anlatmak istiyorum.

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlılardan üniversite olarak sadece Dârülfünûn'u devralmıştır. 1863'te kurulan, kısa süre sonra kapanıp 1900'de yeniden açılan bu kurumdan, *ilim ve fenni yayması ve ilmin ilerlemesine hizmet etmesi* bekleniyordu. Kendisine verilen idarî ve ilmî özerkliğe, tüzel kişiliğe ve madî imkanlara rağmen 1932'ye kadar kendisinden beklenen bilimsel çalışmaları gerçekleştirememiş, yeniden yapılanmakta olan Türkiye'nin değişim ve dönüşüm sürecine bilimsel katkıda bulunamamıştırⁱⁱ.

Atatürk, 1931 yılı sonlarında iki yıl sürecek olan Üniversite Reformu için çalışmalara başlamıştır. Türkiye'ye davet ettiği Profesör Albert Malche'a rapor hazırlatmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, 1933'te Darülfünun kapatılmış ve İstanbul Üniversitesi açılmıştır. Dârülfünun hocalarından bir kısmı ve çoğu Alman yabancı bilim adamlarıyla faaliyete başlayan Üniversite, her açıdan iyi imkanlara da kavuşturulmuştur.

Erdal İnönü'ye göre, “İstanbul Üniversitesi'nin Darülfünun'dan başlıca farkı, bu yeni kuruluşun bilimi eskiden olduğu gibi sadece Avrupa'dan almak ve onu bir parça öğretmekle kalmayıp, *araştırmalarıyla bu bilimin gelişmesine katkı yapmayı amaçlamasıydı*”ⁱⁱⁱ.

Atatürk'ün bizzat ilgilendiği bu üniversite reformuyla ilgili bir hayli araştırma yapılmıştır; dolayısıyla burada bunların ayrıntısı üzerinde duracak değilim.

Sayın Cumhurbaşkanım, Değerli Konuklar,

Afet İnan'a göre^{iv}, 1930 yılından itibaren, Atatürk, “geniş bir tarih araştırmaları devri” açmıştır. Bu kapsamda, 1930'da, Türk Ocakları'nda *Türk Tarihi Heyeti'nin* teşekkülünü; bu Heyetin Atatürk'ün emri ile 15 Nisan 1931'de *Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti* adıyla yeniden teşkilatlandırıldığını; 1935'te Türk Tarihi Araştırma Kurumu, daha sonra da Türk Tarih Kurumu adını aldığını biliyoruz.

1932'de I. Türk Tarih Kongresi'nin kapandığı gün, Atatürk'ün *Türk Dili Tetkik Cemiyeti*'ni kurduğunu; 1934'te bu kurumun da *Türk Dili Araştırma Kurumu*, 1936'da ise *Türk Dil Kurumu* adını aldığını da biliyoruz.

Bu iki kurumun adlarında bile ortaya çıkan oluşum süreci önemlidir. Fakat DTCF'nin kuruluşuyla ilişkileri, gelecekleri için çok daha önemlidir.

Afet İnan, Atatürk'ün bu ilişki konusundaki düşüncelerini şöyle aktarıyor:

Türk Dil ve Tarih kurumlarındaki “çalışmalar ilerledikçe Atatürk'ün çevresindeki konuşmaların konuları da gittikçe genişlemiştir. Bu kurumların gelişmesi ve geleceği hakkında sık

sık fikirler ileri sürülmüştü. Atatürk, bunların diğer batı memleketlerinde olduğu gibi ‘Akademi’ olmaları üzerinde çok durmuştur”. Ancak Akademiye üye olup orada çalışacak ilim adamlarına ihtiyaç vardı. “**Kendi ...tarihimizin öz kaynaklarından istifade edecek ve bizzat incelemeler yapacak yeni bir nesil yetişmeli idi.**” (İnan,14-15).

Bir gün Atatürk, Afet İnan’a, “Tarih ve Dil kurumlarını Akademi yapabilmek için bir fakülte mi açmak, yoksa Avrupa ve Amerika’ya öğrenci mi göndermek daha faydalı olacaktır” diye soruyor. Afet İnan da, “Fakülte açmanın Ankara Üniversitesi’nin kurulmasına önderlik edeceğini, fakat buna paralel olarak öğrencilerin diğer memleketlerde yetiştirilmesinin de faydalı olacağı cevabını veriyor. Afet İnan’ın *edebiyat fakültesi* önerisine karşılık, Atatürk, *Tarih – Coğrafya* adının daha anlamlı olacağını ifade ediyor (İnan,15-16).

Daha sonra, Fakülte’nin adına dil kelimesi de ekleniyor. Atatürk’e göre Fakülte’de coğrafya, dil, antropoloji ve arkeoloji kürsüleri; Orta-Asya Türk tarihi için Sinoloji, Hindoloji;

Ön-Asya için Sümeroloji, Hititoloji; ayrıca,

Hungaroloji ve klasik dillerden Latince, Yunanca, Arapça ve Farsça Kürsüleri yer alacak; her kol için enstitüler açılacaktı. Fakülte “**ilim merkezi**” hâline gelecekti. Bu kürsülerde “tarihimizin ana kaynaklarını bugünkü dilimize salâhiyetle çevirebilecek gençler” yetiştirilecekti. (İnan,17-18). Türk dili ve lehçelerinin ilmî yollarla tespiti ve tahlili yapılacaktı.

Yaşayan diller de önemliydi. “Çünkü asrımızın beynelmilel kültür dillerini sadece bir lisan bilme olarak değil, o dilin Üniversite çapında ilmî esaslarını, edebiyatını, hatta filolojisini bilmenin zaruretine inanıldığı için Fakülte’nin programında, yaşayan dillere ait filoloji kürsüleri de yer alacaktı.

Buralarda yetiştirilen Türk gençleri, bu dilleri konuşan toplumlar üzerinde, bu toplumların kendi kaynaklarından hareketle araştırmalar yapacak; bu toplumların kültürlerini tahlil edecek; temel düşünce, bilim ve sanat eserlerini Türkçe’ye çevireceklerdi.

Atatürk DTCF’nden, **“Türk dili ve tarihi ile Türkiye coğrafyasını ilmî açıdan incelemesini”** ve **“bu incelemeleri yapacak Türk gençlerini yetiştirmesini bekliyordu. Çünkü Türk Tarih ve Dil kurumları akademiye dönüştürüldüğünde bunlara ihtiyaç olacaktı** (İnan,18-19).

TBMM’nde DTCF’nin Kanun Layihası görüşülürken (14.6.1935) bu Fakültenin “Atatürk’ün yüksek dehasından doğan ve kendi kutlu eliyle yaratılan tarih ve dil hareketi” sonucunda doğduğu ve burada “ilim üretileceği” ve Türk Medeniyeti ile ilgili hakikatlerin ilim dünyasının gözü önüne serileceği ifade ediliyordu (İnan, 21).

Fakültenin açılış töreni, Ankara Halk Evi’nin büyük salonunda yapıldı (9 Ocak 1936). Atatürk yabancı misafirleriyle locasındaydı. Bütün devlet erkanı ve yabancı elçiler de salondaydı.

Maarif Vekili Saffet Arıkan, Açılış nutkunda, salonda bulunan öğrencilere hitaben “*dünya kültürünü yeniden yaratacak Türk çocuklarıdır*. Bütün dileklerim sizler içindir. Fakat sizin başarılarınız, bütün Türk ulusu ve dünya için olacaktır!” diye seslenmiş; ve Türk gençlerinin medeniyete dönüşecek bir kültürün yaratıcıları olmalarını Atatürk’ün istediğini özellikle vurgulamıştı... (İnan, 31-32).

Bu nutuktan sonra, Afet İnan, Atatürk’ün desteği ile hazırladığı açılış dersini vermişti. Konu, *Tarih’e Giriş*’ti... Tarihin hemen hemen bütün ilimlere bağlı, zor ve mesuliyetli bir alan olduğunu, toplumların sadece statik durumlarını değil tarihî süreç içinde tekamüllerini tetkik etmek ve sosyal, siyasal ve ekonomik yapılarındaki değişiklikleri hakkile kavramak gerektiğini; bunun da ortak çalışmalarla başarılabilirliğini, böyle planlı ve sistemli ortak araştırmaların **Türk Tarih Kurumu’nda gerçekleştirilebileceğini** anlatmıştı (İnan, 33). Böylece yine Türk Tarih Kurumu ile ilişki kuruluyordu...

DTCF’nin açılışı, ertesi gün (11 Ocak 1936) gazetelerde geniş yankı bulmuştur^v. Köşe yazılarında, DTCF’nin açılışının “Türk milletinin, önce kendi fakat dolayısıyla Asya rönesansını yapmağa başladığı”nın habercisi olduğu; “bu yeni ilim ocağının memlekette bilgiyi ve ilmî araştırmaları” arttıracığı; “Atatürk’ün açtığı araştırma yolunda yalnız memleketimize değil, bütün Türklük âlemine unutulmaz iyilikler yapacağı anlatılıyor; “... Bir de **akademi** teşkil edersek Atatürk’ün bu alanda açtığı büyük devrimi tamamlamış olacağımıza hükmedebiliriz” deniliyordu.

Atatürk'ün “Yüksel Türk, Senin için yüksekliğin hududu yoktur” parolasını naklediliyor^{vi}; “Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin başlattığı değerli çalışmalara katkıda bulunacak olan yeni Fakülte'nin ilmî çalışmaları” ile *dil, tarih ve coğrafya* alanındaki bilgilerimizin genişleteceği vurgulanıyordu.

Görüldüğü üzere, fakülte ya da üniversite ile ilgili olarak, Atatürk'ün tasarımlarında olsun, kanun çalışmalarında olsun veya basında çıkan değerlendirmelerde olsun, üniversitenin aslî işlevi olarak ilmî araştırmalar öncelik taşımaktadır. Ancak araştırmaya dayalı öğrenin söz konusudur...

Sayın Cumhurbaşkanım, Değerli Konuklar,

Görüldüğü üzere, 1930'lu yıllarda, Atatürk ve çevresi, üniversite reformu yapmak ve Ankara'da TTK, TDK ve DTCF'ni kurarak bir bilim merkezi oluşturmak için büyük emek harcamış, coşkuyla çalışmışlardır. Hedef, birinci elden ilim yapmak, özgün bilgi üretmek, Türk Dil ve Tarih kurumlarını Akademi hâline getirmek için akademisyenler yetiştirecek bir altyapı oluşturmaktır...

Türk medeniyetini araştırıp anlamak ve onu dünyaya anlatmaktır. Türk kültürünü bilimle yeniden yaratıcı dinamizmine kavuşturmak, bütün insanlığa hizmet sunacak medeniyet seviyesine yükseltmektir...

Hedefe varılmış mıdır?..

Üniversitelerin sayısı artmıştır. 1983'te TDK ve TTK yeni iki kardeş kuruluşla birlikte Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu hâline getirilmiştir.

Erdal İnönü, Üniversite Reformu'ndan 48 yıl sonra, 1981'de, ülkemizde yetenekli ve bilgili araştırmacıların olduğunu, bunlar desteklenip özendirilirse, başarılı olacaklarını, çağdaş bilimi yakından fakat biraz arkadan izleme aşamasını geçip anında yapılan katkılarla bilimin gelişmesiyle birlikte hareket etmek aşamasına girebileceklerini, işte o zaman Atatürk'ün üniversite reformunun amacına ulaşmış olacağını belirtiyordu^{vii}.

Bu zarif değerlendirmenin, hâlâ geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

Sayın Cumhurbaşkanım, Değerli Konuklar,

Atatürk'ün çok ilgi duyduğu alanlardan küçük bir kesiti dikkatlerinize sunmuş bulunuyorum.

Niçin?

Birincisi, Atatürk'ü anarken, Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu açısından onun düşüncelerini anlamak için...

İkincisi, anladıklarımızdan ders çıkararak, kurumumuzun bugün ne yapabileceğine karar verebilmek için...

Kurumumuz adına bu muhasebe yapılmış ve gerekli dersler çıkarılmıştır. Bu çerçevede, Atatürk'ün bizden beklediğini hissettiğimiz, ve zâten onun *en büyük rehberi olan aklın ve il-*

min gerekli kıldığı, üç büyük projemizden bahsederek sözlerime son vermek istiyorum.

Birincisi, *Atatürk Yüksek Kurumu Bilişim Altyapısı ve Bütünleşik Bilgi Sistemi Kurulması Projesi*'dir. Bu Proje ile sosyal ve beşeri bilimler alanında *genel-ağ (online)* üzerinde özgün bilgi üretimi için ortamlar hazırlanacaktır. Bağlı kuruluşların kütüphane, arşiv ve dokümantasyon merkezleri genel-ağ üzerinde birleştirilecek, ülkemiz için önem ve öncelik arz eden belli konularda veri tabanları tasarımları ve yazılımları gerçekleştirilecektir, ayrıca bütün bunlar mevcut ulusal ve uluslararası sistemlere entegre edilecektir. Bu sistem sayesinde, Atatürk Yüksek Kurumu *Portali*, bir yandan Türkiye, Türk Dünyası, Türk medeniyeti ve Türk Milleti'nin dünyaya açılan kapısı olacaktır. Diğer yandan da, Türkiye ve Türk Dünyası; bütün dünyanın temel eserlerini ve değerlerini, Türkiye Türkçesi ile, bu sistem içinde takip edebileceklerdir...

İkinci tasarımız, *Farklı Kültürlerin Temel Düşünce, Bilim ve Sanat Eserlerini Türkçeye Çevirme Projesi*'dir.

Bu Proje ile, 2011 yılında, ölümünün 50. yıldönümünde kendisini anacak olduğumuz Hasan Ali Yücel'in başlattığı, fakat yarım kalan tercüme hareketi yeniden canlandırılacaktır. Eski ve yeni, yerli ve yabancı *Farklı Kültürlerin Temel Düşünce, Bilim ve Sanat Eserlerinin Türkçeye kazandırılmansının ve özümlemesinin* bilimsel yaratıcılığın ve özgün bilgi üretiminin altyapısını oluşturacağına inanıyoruz. Bu konuda üniversitelerin yabancı dil bölümleriyle işbirliği içinde olacağız...

Sayın Cumhurbaşkanım, Değerli Konuklar,

Kuracağımız üçüncü sistem ise **“Üniversitelerde doktora yapan öğrencilere burs vermek ve bunlarla Atatürk Yüksek Kurumu’nda tasarlanacak ve yazdırılacak veri tabanları etrafında guruplar oluşturmak suretiyle önemli ve öncelikli konularda kurumsal bilgi üretilmesini sağlama projesi”**dir.

Aynı alanın farklı boyutlarını tez konusu olarak alan doktora öğrencileri, araştırmaları sırasında elde ettikleri verileri Kumumuz tarafından tasarlanan ve yazdırılan *ilişkili veri tabanlarına* yükleyecekler ve tezlerini bu veri tabanlarını sorgulayarak yazacaklardır. Bu suretle hem belli sürelerde ve belli konularda bir çok bilimsel eser ortaya çıkacak, hem de belli konularda sürekli zenginleştirilmeye, sorgulanmaya ve çıktılar alınmaya müsait dinamik *veri tabanları* oluşturulacaktır. Böyle bir örgütlenme, genç ve yetenekli beyinleri guruplar halinde belli sorunlar ve konular üzerine kilitleyen *sistemli ve kurumsal bilgi üretimi seferberliği* olarak değerlendirilebilir.

Bu çerçevede, 2011 yılı için, *Sondaj Metoduyla Türkiye’nin Sosyal ve Kültürel Tarihi, Türk Hukuk Tarihi, Orta Asya’nın, Kafkasların, Orta Doğu’nun, Balkanlar’ın Sosyal ve Kültürel Tarihleri* kümeleri oluşturulmuştur.

2011 yılında çok sayıda başka konular için hazırlık ça-

lışmaları yapılacak ve Internet üzerinde *veri tabanlı ortak araş-tırmalara dayalı burs sistemi*, diğer adıyla *bilgi santralleri sis-temi*, yıldan yıla geliştirilecektir.

Bu sistem sayesinde Kurum, altı yedi sene içinde yüzler-ce bilimsel özgün kitap neşredebileceği gibi web sayfasından yirmi dört saat bütün dünyaya sunabileceği yüzlerce zengin bil-gi bankasına da sahip olacaktır. Üretilen bu bilgiler, sosyal medya ve sosyal ağlar ile yaygınlaştırılacaktır.

Sayın Cumhurbaşkanım, Değerli konuklar,

Tarih bir akıştır... Geri dönüşü olamaz... Atatürk'ü, aramızdan ayrılışının 72. Yıldönümünde rahmet ve şükranla anarken, Kurumumuzun, onun gösterdiği istikamette, daima ile-riye doğru gideceğine bütün kalbimle inanıyor, hepinize saygı-lar sunuyorum...

///

ⁱ Doğan Cücelođlu, "Atatürkçü olmak ne demek?", *Habertürk, Günlük Gazete*, 01/04/2010, s. 20

ⁱⁱ Güneř Kazdağlı, *Atatürk ve Bilim*, TÜBİTAK Yayınları, Ankara 2003, 2. Basım, s. 57 vd.

ⁱⁱⁱ E. İnönü, *Bilim ve Teknik Dergisi*, sayı: 168, Kasım 1981, s. 2-3.

^{iv} A. Afet İnan, "Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinin Kuruluş Hazırlıkları ve Açılışı, 9 Ocak 1936", Cumhuriyet'in 50.Yıldönümünü Anma Kitabı, AÜ DTCF Yayını, Ankara, 1973, s.9 – 52.

^v Bu köşe yazıları, A. İnan'ın makalesinin ekinde mevcuttur.

^{vi} Ülkü, sayı: 36, c. 6, s.401-402 Şubat 1936 .

^{vii} G. Kazdađlı, a.g.e., s.75-76.